

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების ძირითად მიმართულებათა შესახებ

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა და თავისუფლების მოპოვების შემდეგ, ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობა აღმოჩნდა უმძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდა, რამაც წარმოშვა უამრავი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემა, რომელთა შორის უპირველესია დემოგრაფიული კრიზისი. ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებზე დაყრდნობით 1959 წლიდან 1992 წლამდე ადგილი ჰქონდა მოსახლეობის რაოდენობრივ ზრდას, თუმცა ეს ხდებოდა მოსახლეობის ბუნებრივი მატების განუხრელი კლებისა და გარემიგრაციული უარყოფითი სალდოს პირობებში. 1992 წლიდან მოსახლეობის რაოდენობრივი ზრდა კლების ტენდენციამ შეცვალა. გაიზარდა დეპოპულაცია და მისი მასშტაბები; დეპოპულაციურმა პროცესებმა უფრო მეტად მოიცვა ქართველი მოსახლეობა, რაც სერიოზულ პრობლემას უქმნის ქართველი ერის ფიზიკური უწყვეტობის უზრუნველყოფას. სწრაფად მიმდინარეობს დემოგრაფიული დაბერების პროცესი, რომელიც ერს აღწარმოების პოტენციალს საფრთხის წინაშე აყენებს. უახლოეს მომავალში დემოგრაფიული პრობლემები აუცილებლად წარმოქმნის რიგ პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებსაც.

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს დემოგრაფიული განვითარების ძირითადი პრობლემები შემდეგი სახით წარმოგვიდგება: შობადობის დაბალი დონე და მისი შემდგომი შემცირების ტენდენცია. მოკვდაობის მაღალი დონე განსაკუთრებით რეპროდუქციული და შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობაში ზრდის პერსპექტივით. მოსახლეობის ბუნებრივი შემცირებით დეპოპულაციის ზრდა; მოსახლეობის მოსალოდნელი სიცოცხლის ხანგრძლივობის დაბალი დონე მსოფლიოს და ევროპის განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით; მოსახლეობის გარემიგრაციის მაღალი დონე; დემოგრაფიული დაბერების მაღალი დონე; ქორწინების დაბალი დონე და სხვა.¹¹

მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით ქვეყანაში საჭიროა დროული ეფექტური დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარება, რომელიც უნდა დაემყაროს დემოგრაფიული პროცესების ღრმა და ყოველმხრივ ანალიზს. ბუნებრივია იგი გულისხმობს ასაკობრივი, ტერიტორიული,

¹¹ სულაბერიძე ვ., ეპოპულაცია და საქართველოს დემოგრაფიული უსაფრთხოება. ვტორეფერატი თბ.2004 გვ.17-18

საქმიანობის, ეთნიკური, რელიგიური და სხვა ნიშნით განსხვავებული ჯგუფების დემოგრაფიული პროცესების თავისებურებათა გარჩევას.

ცხრილი 11.

საქართველოს ზოგიერთი დემოგრაფიული მაჩვენებელი

მოსახლეობა	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
მოსახლეობის რიცხოვნობა წლის დასაწყისისათვის, ათასი კაცი	4371,5	4342,6	4315,2	4321,5	4401,3	4394,7	4382,1
დაბადებულთა რიცხოვნობა	46605	48194	49572	48512	47795	49287	_____
გარდაცვლილთა რიცხოვნობა	46446	46055	48793	42984	42255	41178	_____
ქორწინების რიცხვი	12535	12696	14866	18012	21845	24891	_____
განქორწინების რიცხვი	1836	1825	1793	1928	2060	2325	_____

წყარო: სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი

საქართველოს დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე მოქმედ ფაქტორთა შორის, (მოსახლეობის დასაქმების პრობლემის გადაჭრა, ხელისუფლების და პენსიების გაზრდა დღევანდელი ინფლაციის შესაბამისად, ახალგაზრდა ოჯახების წახალივასა და მთლიანად საქართველოს მასშტაბის ახალშობილებზე დახმარებების გაცემა, ფეხმძიმე ქალების წახალისება, საარსებო მინიმუმთან მინიმალური ხელფასის შეუსაბამობა, ქალთა უნაყოფობის დონის ზრდა. ქორწინებათა და სასურველ შვილთა ყოლის გადავადება, სოციალურ-დემოგრაფიული და ფრონტალური პროგრამების მწირი დაფინანსება და სხვა) ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს მართლმადიდებლური სარწმუნოებისადმი ხელის შეწყობა. დემოგრაფები მიიჩნევენ, რომ მოსახლეობის მხოლოდ მარტივი კვლავწარმოების შენარჩუნებისათვის აუცილებელია სამი და მეტშვილიანი ოჯახები შეადგენდნენ საერთო რიცხოვნობის ნახევარზე მეტს.

ჯერ კიდევ ექვსი ათეული წლის წინ უდიდესი ამერიკელი მეცნიერები დემოგრაფი ფრენკ ნიუტსტეინი და სოციო-ჰიგიენისტი, რეგინა სტიქსი წერდნენ, რომ „ვერც ერთი ქვეყნის მოსახლეობა დაბალი მოკვდავობის პირობებშიც კი ვერ შეძლებს თავის კვლავწარმოებას, მრავალშვილიანი ოჯახების მნიშვნელოვანი ხვედრითი წილის გარეშე, რათა გააწონასწორონ ქორწინებაში არმყოფები და ისინი, რომლებსაც არ შეუძლიათ ჰყავდეთ ერთ ან ორ შვილზე მეტი. გაანგარიშებები გვიჩვენებენ, რომ კვლავწარმოებისათვის საჭირო ოჯახების 30%-ზე მეტს ჰყავდეს ოთხი და მეტი ბავშვი“. მრავალი

წლის შემდეგ სხვა უდიდესმა ამერიკელმა დემოგრაფმა ენსილი კოულმა ავტორიტეტული მოსაზრებებით ფაქტობრივად დაადასტურა გაანგარიშების მართებულობა.¹²

მართლმადიდებელ მორწმუნეთა საკმაოდ დიდი ნაწილი არა მხოლოდ იცავს იმ აზრს, რომ ოჯახში ოთხი და მეტი შვილის ყოლა აუცილებელია, არამედ დემოგრაფიული ვითარების გაუმჯობესებისათვის თავისი რეპროდუქციული ქცევითაც ემსახურება ქვეყანას. ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მიუხედავად, მათი მომავალი შვილების რიცხვი რელიგიური მრწამსითაა განპირობებული. ჭეშმარიტი მართლმადიდებელი ქრისტიანების უმრავლესობა თვლის, რომ კიდევ იმდენ შვილს იყოლებს, რამდენსაც ღმერთი მისცემს.

ყოველივე ზემოთქმული ცხადყოფს, რომ საქართველოს დემოგრაფიული ვითარებისადმი ინტერესი, მდგომარეობის შეფასება, გაუმჯობესების გზებისა და საშუალებების განსაზღვრა, მისი გამაუმჯობესებელი ქმედების განხორციელება მართლმადიდებელ მორწმუნეთა შორის ისეთია, რომ იგი მოსახლეობის გაფართოებულ აღწარმოებას უზრუნველყოფს და თუ დღეისათვის მათ შეკვეცილ აღწარმოებას აქვს ადგილი, ეს იმითაცაა განპირობებული, რომ ქართველთა დიდი უმრავლესობა მართლმადიდებელ მორწმუნეთა ცხოვრების წესით არ ცხოვრობს.

მოსახლეობის დაბალმა შემოსავლებმა, შეზღუდულმა ფისკალურმა რესურსებმა და განუვითარებელმა საბაზრო ინსტიტუტებმა, პოლიტიკურმა არასტაბილურობამ, ეკონომიკის დარგობრივმა კრიზისებმა და დაუბალანსებელმა საგარეო ურთიერთობებმა ხელი შეუწყვეს დასაქმების შემცირებას. დაუსაქმებელ მოსახლეობას ხშირად უწევს მუშაობა მოკლევადიან, მცირედანაზღაურებად სამუშაოზე, რაც ხშირად ვერ უზრუნველყოფს მათ მინიმალურ მატერიალურ მოთხოვნებს. შემწეობის მცირე განაკვეთის გამო კვლავაც მაღალია არარეგისტრირებულ უმუშევართა რიცხვი. აქტიური მოსახლეობის დიდი ნაწილი კვლავ უმუშევარია ან ნაკლებ კვალიფიციურ სამუშაოს ასრულებს. ექსპერტთა შეფასებით, დასაქმების მიხედვით საკმაოდ მძიმე მდგომარეობაა 40-60 წლის ადამიანებში. მათი უმრავლესობა დაუსაქმებელია და არ ხდება მათი კვალიფიკაციის შეცვლა. უმუშევრები განსაკუთრებული რისკის წინაშე დგანან, დროთა განმავლობაში კარგავენ კვალიფიკაციას და ამ მიზეზით საერთო დასაქმების შესაძლებლობას. დღევანდელი მდგომარეობიდან გამომდინარე, სახელმწიფომ არ უნდა შეზღუდოს შრომითი მიგრაციის მასშტაბი, რამდენადაც მას გარკვეული პოზიტიური მხარეებიც გააჩნია. შრომითი მიგრაციის მეშვეობით საქართველოს მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი აუმჯობესებს თავისი ცხოვრების დონეს და

¹² ბორისოვი ვ., „დემოგრაფია“, თბილისი, 2001 გვ.256.

ხელს უწყობს მოსახლეობის საერთო მსყიდველუნარიანობის ზრდას. ამასთან დაუშვებელია ამ პროცესის სტიქიური განვითარება და საჭიროა კონტროლი სახელმწიფოს მხრიდან.

სამუშაო ადგილების შექმნა მთლიანად არის დამოკიდებული ახალ ინვესტიციებზე და სახელმწიფო სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკაზე. მოსახლეობის ეფექტიანი დასაქმების უზრუნველყოფა უმუშევრობის დაძლევა და სრულყოფილი სამუშაო ძალის ბაზრის ჩამოყალიბება სახელმწიფოსაგან სამუშაო ძალის ბაზარზე მეცნიერულად დამუშავებული და დასაბუთებული მაკროეკონომიკური პოლიტიკის აქტიურ გატარებას მოითხოვს.

ცხრილი 12

დასაქმებისა და უმუშევრობის დონის მაჩვენებლები საქართველოში

დასაქმება	2002	2003	2004	2005	2006	2007
სულ აქტიური მოსახლეობა (სამუშაო ძალა) ათასი კაცი	2104.2	2050.8	2041.0	2023.9	2021.8	1965.3
დასაქმებული, ათასი კაცი	1839.2	1814.9	1783.3	1744.6	1747.3	1704.3
უმუშევარი, ათასი კაცი	265.0	235.9	267.6	279.3	274.5	261.0
უმუშევრობის დონე, პროცენტი	12.6	11.5	12.5	13.3	13.6	13.3
საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი, ლარი	113.5	125.9	156.8	204.2	277.9	-

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი www.statistics.ge.

უმუშევრობის დონე 2007 წელს წინა წელთან შედარებით 0,3%-ით შემცირდა., მთლიანად 2002-2007 წლებში ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებით 12.6%-დან 13.3%-მდე გაიზარდა. უფრო მწვავეა ქართველ ექსპერტთა ანალიზის შედეგები, მათი ყველა ლიბერალური შეფასებითაც კი უმუშევრობის რეალური დონე ქვეყანაში 30-35%-ის ფარგლებშია.

მიუხედავად იმისა, რომ 2007-2010 წლებში საქართველოს მთავრობის სამოქმედო გეგმის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად აღიარებულია მდგრადი ეკონომიკური ზრდა და დასაქმების ხელშეწყობა, 2010 წელს 2005 წელთან შედარებით ნავარაუდევია უმუშევრობის დონის მხოლოდ 3%-მდე პროცენტული მუხლით შემცირება, რაც რა თქმა უნდა არსებითად ვერ შეცვლის დასაქმების სფეროში არსებულ სიტუაციას და ვერც სიღარიბის დაძლევის სტრატეგიას წაადგება.¹³

სიღარიბის ძირითად გამომწვევ მიზეზს პირველ რიგში უმუშევრობა და მცირე შემოსავალი წარმოადგენს. ოჯახი ღარიბია თუ ძირითადი მოთხოვნილებანი აღემატება მისი დაკმაყოფილების საშუალებებს. დაბალი შემოსავალი დაბალ მსყიდველობით უნარს და უმუშევრობის მაღალ დონეს იწვევს,

¹³ იხ. დოკუმენტი. საქართველოს მთავრობა: ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები 2007-2010 წლებში” გვ.14

რაც თავის მხრივ ამცირებს დანაზოგისა და ინვესტიციების წილს, ამას მოჰყვება პროდუქციის საწარმოებლად საჭირო კაპიტალიზაციის უკმარისობა, ერთ სულზე დაბალი შემოსავალი და დგება საბოლოო შედეგი – სიღარიბე. დღესდღეობით საქართველოს მოსახლეობის 50%-ზე მეტი საარსებო მინიმუმზე ნაკლებს მოიხმარს და სიღარიბეში ცხოვრობს.

ცხრილი 13

სიღარიბის დონე საქართველოში

ცხოვრების დონე		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
სიღარიბის დონე	%	51.8	51.1	52.1	54.5	24.6	24.1	23.3	21.3
სიღარიბის სიღრმე	%	20.2	19.3	19.8	21.1	8.1	7.6	7.2	6.9
სიღარიბის სიმწვავე	%	10.7	9.9	10.3	11.2	4.0	3.6	3.3	3.2

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი www.statistics.ge.

ოფიციალური მონაცემებით სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის ხვედრითი წილი, ჯერ კიდევ 2003წ. 54,5%-ს შეადგენდა, რაც 5,5-ჯერ აღემატება საერთაშორისო კრიტერიუმებით დადგენილ „ზღვრულ-კრიტიკულ“ დონეს (10%). 2005 წლამდე მინიმუმის გაანგარიშება ხდებოდა ნარმატიულ-სტატისტიკური მეთოდით და იგი ეფუძნებოდა 2500კ/კალორის სასურსათო კალათის ღირებულებასა და მინიმალურ არასასურსათო ხარჯებს. 2005 წლიდან კი საარსებო მინიმუმის გაანგარიშება ხდება სტატისტიკური მეთოდით, რომელიც ეფუძნება მოსახლეობის ყველაზე უქონელი 10%-ის ფაქტობრივ მინიმალურ მოხმარებას. გაანგარიშების მეთოდის ცვლილების შედეგად საშუალო მომხმარებლის საარსებო მინიმუმი 2005 წლის იანვრისათვის 138 ლარიდან 84 ლარამდე, ანუ 39%-ით შემცირდა. ამის მიხედვით კორექტირებულია 2004, 2005, 2006, 2007 წლების მონაცემები და სიღარიბის დონემ აღნიშნულ წლებში შესაბამისად 24,6; 24,1; 23,3 და 21,3% შეადგინა. ფაქტია, რომ აღნიშნულ წლებში სიღარიბის დონე 3,3%-ით შემცირდა, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ სახელმწიფოს მხრიდან სერიოზული მუშაობაა საჭირო აღნიშნული პრობლემის აღმოსაფხვრელად. 2008 წლის მონაცემების მიხედვით (ოქტომბერი) საარსებო მინიმუმის მაჩვენებლებს შემდეგი სახე აქვს:

ცხრილი 14

საარსებო მინიმუმი საქართველოში 2008 წლის ოქტომბერში (ლარი)

შრომისუნარიანი ასაკის მამაკაცის საარსებო მინიმუმი	132.0
საშუალო მომხმარებლის საარსებო მინიმუმი	116.9
საშუალო ოჯახის საარსებო მინიმუმი	221.4
ოჯახის ტიპი	

ერთ სულიანი	116.9
ორ სულიანი	187.0
სამ სულიანი	210.4
ოთხ სულიანი	233.8
ხუთ სულიანი	263.0
ექვსი და მეტი	310.9

წყარო: სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი www.statistics.ge

ცხრილის მონაცემები მიუთითებს, რომ მართალია საარსებო მინიმუმი ბოლო წლები ციფრობრივად ხასიათდება ზრდის ტენდენციით, მაგრამ ფაქტობრივად, დღევანდელი ინფლაციის გათვალისწინებით, შეიძლება ითქვას, რომ ის ხასიათდება ნულოვანი ზრდის ტენდენციით. წარმოდგენილია 6 სულიანი ოჯახისათვის საარსებო მინიმუმი იყო 310 ლარი, ხუთსულიანისთვის 263 ლარი და ა.შ შემოსავლების კონცენტრაციის მაჩვენებელი (2007 წლის) ჯინის ინდექსი ფულადი შემოსავლების მიხედვით 0,53-ია, მთლიანი შემოსავლების მიხედვით – 0,45, ფულადი ხარჯების მიხედვით 0,45; მთლიანი ხარჯების მიხედვით 0,41; მთლიანი მოხმარების მიხედვით 0,39, რაც ლათინური ამერიკის სოციალურად ყველაზე უთანასწორო ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებელს შეესაბამება.

სიღარიბის დაძლევის მნიშვნელოვანი მიმართულება და საშუალებაა შემოსავლების განაწილების სამართლიანი და ეფექტიანი პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება. იგი მოიცავს ისეთი საკითხების რეგულირებას, როგორცაა: მინიმალური ხელფასის დადგენა, შემოსავლების ინდექსაცია, სახელმწიფო სექტორში ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება ხელფასის ოდენობისა და დიფერენციაციის საერთო ჩარჩოების დადგენის გზით, შემოსავლების სამართლიანი სისტემის დანერგვა და ა.შ.

ძალზედ მნიშვნელოვანია სიღარიბის დაძლევის მიზნით მსოფლიო ბანკის საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და ევროკავშირის მიერ საქართველოსთვის გაწეული დახმარება, თუმცა, როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, აუცილებელია დახმარებისათვის გამოყოფილი სახსრების ხარჯვის მიზნობრიობის ამაღლება და მონიტორინგის ეფექტიანობის ზრდა. გარდა ამისა, აუცილებელია სახელმწიფო ფინანსური რესურსების მაქსიმალურად უფექტიანად და მიზნობრივად ხარჯვა, საბიუჯეტო ხარჯების სოციალური ორიენტაციის გაძლიერებასთან ერთად აუცილებელია რეალური სექტორის განვითარებისათვის ხელშეწყობა, საბიუჯეტო ხარჯების ინვესტიციური ორიენტაციის გაძლიერება, სახელმწიფო ინვესტიციური პოლიტიკის პრაქტიკული რეალიზაციის ყოველმხრივი განვითარება და საბიუჯეტო ინვესტიციების ეფექტიანობის ამაღლება.

რეფორმებს საჭიროებს სოციალური დაცვის სისტემაც. 2006 წლის მდგომარეობით სახელმწიფო პენსია საშუალოდ მომხმარებლის საარსებო მინიმუმის 35%-ს შეადგენდა. მართალია 2007 წ. მოხდა პენსიების მკვეთრი ზრდა, მაგრამ ინფლაციური პროცესების პარალელურად, მათი რეალური ღირებულება სულ უფრო და უფრო კლებულობს.

საქართველოს მთავრობის 2007-2010 წლების სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებულია, რომ ერთი მხრივ ჰარმონიზებულ და გამარტივებულ საბაჟო კანონმდებლობაზე დაყრდნობით, საგარეო ვაჭრობისა და ტრანზიტის მოყვარულობის გადადება ხელს შეუწყობს ეკონომიკურ ზრდას, მეორე მხრივ კი გამარტივებული საბაჟო პოცედურები არაკეთილსინდისიერი გადამხდელების მიმართ მკაცრი ადმინისტრაციული მექანიზმების ამოქმედება, უზრინველყოფს ლეგალური ბიზნესის მასშტაბის გადიდებას.

ცხრილი 15

საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების მაჩვენებლები

საგარეო ეკონ. ურთიერთ. მლნ აშშ დოლარი	2004	2005	2006	2007	2008
საგარეო სავაჭრო ბრუნვა	2492.5	3355.4	4670.4	6456.9	6531.2
საქონლის რეგისტრირებული ექსპორტი (FOB)	646.9	865.5	992.6	1240.2	1352.0
საქონლის რეგისტრირებული იმპორტი (CIF)	1845.6	2490.0	3677.8	5216.7	5179.2
საგარეო ვაჭრობის ბალანსი	-1198.7	-1624.5	-2685.2	-3976.5	-3827.2
პირდ. უცხოური ინვესტიცია საქართველოში	400.1	440.5	1190.4	2014.8	525.2

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი www.statistics.ge.

როგორც ცხრილიდან ჩანს (იხ. ცხრილი 5), 2004-2008 წლებში ადგილი ჰქონდა როგორც ექსპორტის, ისე იმპორტის ზრდას, მაგრამ უარყოფითი სალდო მაინც რჩება და პირიქით, იზრდება კიდევ, რაზეც მეტყველებს ჩვენი ეკონომიკური მდგომარეობა. გამომდინარე აქედან მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სახელმწიფოს მხრიდან პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარების მიზნით გარკვეული ღონისძიებების გატარება, რაც თავის მხრივ გარკვეულწილად გამოიწვევს საგარეო ვაჭრობის ბრუნვაში ექსპორტის ხვედრითი წილის გადიდებას და შესაბამისად საგარეო ვაჭრობის უარყოფითი სალდოს შემცირებას. როგორც ცხრილიდან ჩანს QQQQ2004-2008 წლებში აღინიშნება უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი მატება. მკვეთრად გაიზარდა ევროპიდან შემოსული კაპიტალის წილი მთლიან ინვესტიციებში: 2007წ. მისმა ზრდამ ნომინალურ გამოსახულებაში 95%-ი შეადგინა, ანუ წინა წელთან შედარებით თითქმის გაორმაგდა, ხოლო 2008

წელს კიდევ უფრო გაიზარდა შიდა მოთხოვნის, მათ შორის საინვესტიციო საქონელზე მოთხოვნის მნიშვნელოვანმა გატარებამ და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდამ უზრუნველყო ბოლო პერიოდში მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპების შენარჩუნება, რაზეც მეტყველებს შემდეგი სტატისტიკური მაჩვენებლები.

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები კიდევ უფრო გააღრმავა 2008 წლის აგვისტოს რუსეთთან ომმა.¹⁴ დაინგრა სამოქალაქო და სამხედრო ინფრასტრუქტურა, მათ შორის აეროდრომები, ხიდები, რკინიგზა, შენობები, ნაგებობები, ავტომაგისტრალები, საპორტო ინფრასტრუქტურა, დიდი ზარალი მიადგა საქართველოს ეკოსისტემას, სოფლის მეურნეობას, საბანკო სექტორს, კერძო მეწარმეებს. იზარალეს საქართველოში მოქმედმა უცხოურმა კომპანიებმაც (ქ. ფოთში არაბულ კომპანიას დაუზიანეს 300 ათასი დოლარის ღირებულების ტექნიკა, იზარალეს არენდატორებმაც – 1 მლნ. დოლარის ზარალი მიადგა ქართულ-თურქულ ნავთობის კომპანია „ჩელენ-ენერჯის“) და სხვა.

გარდა მატერიალურ-ნივთობრივი ზარალისა, ომმა საქართველოს საკმაოდ დიდი რეპუტაციული ზარალიც მიაყენა. უპირველეს ყოვლისა, საფრთხე შეექმნა ნავთობისა და გაზის სატრანზიტო არტერიას საქართველოს ტერიტორიაზე და ტურიზმის სფეროს. ტურიზმიდან შემოსავალი საქართველოში უკანასკნელ 3-4 წელიწადში 5-ჯერ გაიზარდა. აღნიშნული სფეროს მეურნეობა საკმაოდ წარმატებით ვითარდებოდა. ცხადია საომარმა მოქმედებებმა დააფრთხო უცხოელი ტურისტები და მოსალოდნელია, რომ რეპუტაციის შელახვის გამო, მათი ნაკადი არსებითად შემცირდება. აღნიშნული სიტუაციის გამო მოხდა სახელშეკრულებო ვალდებულებების დროში გადაწევა, რაც რა თქმა უნდა მასში მონაწილე მხარეებისათვის ზარალის შემცველია. საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა ომის შედეგად მიღებული ზარალი შეაფასა დაახლოებით 1 მილიარდი დოლარით, ხოლო საქართველოს პრემიერ-მინისტრის მიერ ზარალის სიდიდე 3-4 მილიარდით შეფასდა.

მაშასადამე, მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში ბევრი ღონისძიებები ტარდება სოციალურ-ეკონომიკური და სამართლებრივი პრობლემების აღმოსაფხვრელად, მაინც სავალალო მდგომარეობაა მოცემულ სფეროებში სისტემურ-სტრუქტურული დეფორმაციებიდან გამომდინარე, რაც მოითხოვს ინოვაციურ მიდგომას აღნიშნული პრობლემების მოსაგვარებლად.

¹⁴ შესხია ი., „ომი და ეკონომიკა“, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №5, 2008 გვ 7-8.